

УДК 159.9.072:623

Панфілов Ю.І.

Позитивні внутрішньогрупові відносини - важливий компонент психологічної сумісності членів малих груп.

Постановка проблеми та її актуальне значення.

В сучасних умовах реформування Збройних Сил України йде активний пошук шляхів підвищення ефективності професійної діяльності військовослужбовців. Потреби практики обумовлені широким розповсюдженням колективних форм діяльності, необхідністю керування як крупними підрозділами так і діяльністю малих груп стимулює все більший інтерес соціальної психології до проблеми ефективності спільної діяльності. Значення цієї проблеми особливо зростає для видів спільної діяльності, які характеризуються взаємодією, взаємозалежністю, взаємозв'язаністю, особливо для малих груп, виконуючих навчально-бойові завдання.

Однією із найважливіших умов ефективної сумісної діяльності, про що свідчить вивчення життєдіяльності малих груп є психологічна сумісність. Психологічна сумісність як складне соціально-психологічне явище визначає взаємодоповнення, оптимальну єдність і непротирічність психологічних властивостей, рис двох чи декількох людей. Її значення полягає в тому, що вона дозволяє швидко досягти спрацьованості та забезпечити високий рівень ефективності сумісної діяльності. Вона є умовою інтеграції і згуртованості малої групи, колективу, успішних дій в екстремальних ситуаціях.

Результати проведеного дослідження (спостереження, усне та письмове опитування) свідчать, що чим складніше зміст виконуваних навчально-бойових завдань, тим більше ефективність операторської діяльності залежить не тільки від підготовленості операторів, а й від їх професійної спрацьованості та психологічної сумісності.

Метою дослідження є вияв та обґрунтування одного з структурних компонентів психологічної сумісності - позитивних внутрішньогрупових відносин (взаєморозуміння, дружні зв'язки, взаємопідтримка) членів малих груп, виконуючих спільну діяльність.

Основні завдання дослідження:

1. Проаналізувати і дослідити позитивні внутрішньогрупові відносини членів малих груп, виконуючих спільну діяльність як один з структурних компонентів психологічної сумісності .
2. З'ясувати вплив позитивних внутрішньогрупових відносин членів малих груп на психологічну сумісність, розвиток яких помітно впливає на результат виконуваних військовослужбовцями навчально-бойових завдань.

Рішення дослідницьких завдань проводилось з урахуванням проаналізованих підходів відомих психологів. Наприклад, Б.Г. Ананьєв, Н.Н. Обозов зробили спробу створити структуру психологічної сумісності, шляхом вияву її основних значущих елементів [2,4]. Вони вказують на цей компонент як один з головних в структурі психологічної сумісності. Б.Д. Паригін дотримується цікавого погляду, про те що відмінною ознакою структури психологічної сумісності слід вважати єдність і змістовність її компонентів[6]. К.К. Платонов пропонує розглядати кожний компонент психологічної сумісності в зв'язку з її інтегральною структурою[7]. Група психологів К.А. Абульханова-Славська, Е.І.Головаха, Б.Ф. Ломов, Н.В.Паніна, Н.І. Шевандрін та інші зробили схожий і надто важливий висновок, що структура складного соціально-психологічного явища – це сукупність тісних зв'язків між конкретно визначеними його компонентами. Вони звертають увагу, що ці компоненти повинні досліджуватися як цілісна система[1,3,6,10].

Визначені підходи названих психологів дозволяють казати про те, що питання про структуру психологічної сумісності було і залишається актуальною проблемою багатьох галузей психології.

Дослідження структури психологічної сумісності проведено з урахуванням принципів розвитку та структурно-системного підходу, єдності психіки та діяльності, розвитку особистості в процесі діяльності, єдності внутрішніх та зовнішніх факторів. Спираючись на ці принципи, проблема вивчалась з використанням системи методів: спостереження, індивідуальних бесід, анкетування, аналізу діяльності, експертної оцінки та самооцінки.

Результати дослідження проблеми:

Одним з головних компонентів структури психологічної сумісності військовослужбовців малих груп, що виконують свої завдання в особливих умовах, як це впливає з теоретичного аналізу і дослідження проблеми, є позитивні внутрішньогрупові відносини (взаєморозуміння, дружні зв'язки, взаємопідтримка).

Взаєморозуміння – один з основних феноменів міжособистісних взаємовідносин. У ході спільної діяльності людина свідомо або несвідомо вивчає і пізнає іншу людину. В результаті цього процесу може виникати взаєморозуміння. Воно визначається як взаємне розуміння і згода. Розуміння це здатність осмислювати, осягати зміст і значення висловлювань, мотивів поведінки, особистісні помисли партнера по взаємодії. Це когнітивний процес установаження зв'язку між людьми.

Для психологічної сумісності важливо, щоб члени групи розуміли і сприймали тебе таким, який ти є. За підсумками проведеного дослідження 58% опитаних військовослужбовців визначили взаєморозуміння, взаємопідтримку як один з основних компонентів психологічної сумісності. Саме непорозуміння мотивів поведінки, причин тих або інших вчинків, відсутність взаємопідтримки розглядається ними як головна причина розбіжностей і, як наслідок, - психологічної несумісності між членами малих груп. На цей компонент як один з головних у структурі психологічної сумісності вказують відомі психологи Е.И.Головаха, А.И.Донцов, В.Е.Кемєров, Н.Н.Обозов, Н.В.Панина, Я.І. Український, Н.И. Шевандрин [3,4,5,7,10,11].

З аналізу їхніх робіт можна зробити висновок, що взаєморозуміння в розвинутій формі виникає в процесі спільної діяльності на підставі взаємозв'язку, при реалізації потреб, цілей, інтересів, бажань. Для цього неодмінно повинно існувати щось загальнозначуще, яке рівною мірою торкається людей, що прагнуть досягти взаєморозуміння.

Взаєморозуміння як глибокий, стійкий зв'язок характерне для людей, які об'єднані спільною метою. І чим значніше ця мета, тим міцніше повинні бути узи взаєморозуміння, що зв'язують прагнучих до її здійснення людей. Недарма зв'язаних тісними узами взаєморозуміння людей називають однодумцями.

Взаєморозуміння не може довго зберігатися, якщо не знайдено, не визначено спільного **змісту** діяльності. Бездіяльне взаєморозуміння не може бути міцною підставою зв'язку людей .

Відомо, що кожна людина по різному сприймає й оцінює взаємовідносини в малих групах в залежності від свого виховання, рівня культури, віку, досвіду, індивідуально-психологічних особливостей і т. і. При **зіткненні** думок, цілей, мотивів, ціннісних орієнтацій взаємодіючих людей через існуючі моральні, інтелектуальні, естетичні, фізичні бар'єри, може виникати непорозуміння, що **заважає** нормальним людським стосункам. Усунення цих перешкод є одним з найважливіших **завдань** оптимізації психологічної сумісності.

Окремі члени групи, **зіштовхуючись** з груповими поглядами, виявляють у своєму **поводженні** конформізм – некритичне прийняття чужих думок. При цьому створюється враження, що конформіст - це людина яка ніколи не буде мати проблем з взаєморозумінням. Але взаєморозуміння **з** конформістом – це постійний ризик мати однодумця в **помилковому рішенні** і втратити **його, коли** помилка почне приносити неприємності. Краще шукати однодумців, здатних **критично** оцінювати свого партнера.

В залежності від ціннісного наповнення, **сутності** об'єднуючих людей підстав можна говорити про рівень, глибину взаєморозуміння. Так воно може виникнути між людьми, випадково ставшими свідками вуличної події, тобто з незначного, несерйозного **приводу** і зникнути **з** зникненням **миттєвого зв'язку** індивідів один з одним.

Від рівня взаєморозуміння багато в чому залежить згуртованість будь-якої соціальної групи. На залежність згуртованості групи від позитивних міжособистісних відносин вказували 65% опитаних членів малих груп. І не тільки згуртованість, але й ефективність і результативність їхньої діяльності. Це відмічали 74% опитаних військовослужбовців

Важливим моментом взаєморозуміння є **згода** і **незгода** **взаємодіючих осіб**. Вони і є основним регулятором взаємодії, спілкування. Без згоди партнерів, навіть зовнішнього, неможливо їхнє співробітництво, а у взаєминах виникає психологічна несумісність. У взаєморозумінні домінує когнітивний

процес. Однак по мірі збільшення **обсягів** і глибини розкриття **особистості**, її сутності, психологічних характеристик у міжособистісне взаєморозуміння усе **більше** включаються емоційні і поведінкові компоненти. Цей процес завершується згодою-незгодою з приводу не тільки взаєморозуміння, але і тактики **поводження** по **відношенню** один до одного. **Все** це сприяє формуванню психологічної сумісності-несумісності між взаємодіючими **особами**.

Як показали теоретичний аналіз літератури, матеріали дослідження істотною характеристикою взаєморозуміння є його адекватність, тобто відповідність суб'єктивної оцінки реально існуючим параметрам партнера. Вона залежить від ряду факторів: типу відносин (приятельських, товариських, дружніх), симпатій-антипатій, особистісних властивостей (активності, інтелекту, працьовитості і т.і.), характеру взаємин між партнерами (субординаційних, паритетних). Раніше ніж включитися в спілкування, спільну діяльність люди вивчають один одного. Якщо на рівні сприйняття і розуміння одної людини другою когнитивний момент, осмислення є ведучим моментом, то на рівні міжособистісних відчуттів спрацьовує механізм чуттєвого сприйняття-несприйняття, формуючий психологічну сумісність-несумісність партнерів. **Загальна** адекватність взаєморозуміння, як показали наші дослідження, вище в дружніх парах (72%), у порівнянні з приятельськими (66%), та відштовхуючими один одного парами (48%). При цьому адекватність у дружніх парах виявилася вище по тим якостям, які сховані при короткочасному контакті і можуть бути виявленими при **тривалому** і **тісному** спілкуванні **або** спільній діяльності. Це внутрішні емоційні переживання, мотиви вчинків, тривожність і ін. Взаємовідштовхуючі пари значно спотворюють саме ці якості **особистості**, особливо інтелектуальні можливості партнера. Друзі ж преоцінюють один у одного товариськість, довірливість, інтелект.

Я.И.Український, який досліджував цю проблему вказує, що для правильності й адекватності взаєморозуміння необхідно деякий оптимальний час і тіснота знайомства (взаємної залежності). Їхня недостатність спотворює “психологічний портрет” партнерів по **спілкуванню** і спільній діяльності.

Разом з тим, тривале і близько довірче знайомство може спотворювати точність взаєморозуміння в сторону переоцінки позитивних якостей **особистості** [10].

У ході дослідження було встановлено, що існує зв'язок між спрямованістю **особистості** на внутрішній **світ** або на **світ** зовнішніх **об'єктів** і взаєморозумінням. Так **екстраверти менш** адекватно оцінюють себе і при цьому завищують самооцінку в порівнянні з оцінками інших. **Интраверти**, на відміну від **екстравертов**, при більшій адекватності саморозуміння все-таки схильні занижувати самооцінку.

Взаєморозуміння, **визначаючи** психологічну сумісність-несумісність, разом з тим саме відчуває істотний вплив з боку даного явища, що здійснює вплив на адекватність сприйняття один одного. Так, у психологічно сумісних парах завищувались якості **тієї або** іншої **особистості** в порівнянні із середніми оцінками даних якостей, що давалися членами малих груп, і навпаки, у психологічно несумісних парах ці якості занижувалися. Причому, це значущі властивості **особистості** зв'язані **зі** схвалюваною системою цінностей, **характерною** для кожної (вікової, **професійної**, статевої) категорії військовослужбовців. Так, військовослужбовці строкової служби **більше** цінують і відповідно приписують-віднімають своїм товаришам фізичні, командний **склад**, офіцери, прапорщики – інтелектуальні, а військовослужбовці - жінки – моральні якості. Наявність або відсутність “престижних” якостей є показником сумісності-несумісності даного військовослужбовця з членами малих груп.

Підсумовуючи вище сказане зробимо висновки.

1. Позитивні внутрішньогрупові відносини є важливим компонентом структури психологічної сумісності .
2. Вони суттєво впливають на ефективність спільної діяльності.
2. Для досягнення психологічної сумісності в групі необхідно розвивати позитивні внутрішньогрупові відносини такі як: взаєморозуміння, дружні зв'язки , взаємопідтримку.

Література

1. Абульханова-Славская К.А. Деятельность и психология личности. М. Наука, 1980г.
2. Ананьев Б.Г. О проблемах современного человекознания. М.-Наука, 1977г.
3. Головаха Е.И., Панина Н.В. Психология человеческого взаимопонимания. Киев. Политиздат Украины, 1980г.,189с.
4. Донцов А.И. Психология коллектива. М., МГУ, 1984г.-207с.
5. Кемеров В.Е. Взаимопонимание: некоторые философские и психологические проблемы.- М.: Политиздат.1984, -109с.
6. Ломов Б.Ф. Психологические процессы и общение. Методологические проблемы социальной психологии.-М.Наука,1975г. С. 151-164.
7. Обозов Н.Н. Психология межличностных отношений. Киев, Лебедь, 1990г., 191 с.
8. Парыгин Б.Д. Социально-психологический климат коллектива. Пути и методы изучения. Под ред. В.А. Ядова.-Л.:Наука, 1981г.-191с.
9. Платонов К.К. Проблемы управления психологическим климатом коллектива. В кн.“Социально-психологические проблемы повышения эффективности деятельности производственных коллективов”.-Курган, 1977г.
- 10.Украинсий Я.И. психологические особенности регуляции межличностных отношений в трудовых коллективах. К.: 1986г.
11. Шевандрин Н.И. Социальная психология в образовании: Учебн. пособие. ч.1.Концептуальные и прикладные основы социальной психологии.-М.: ВЛАДОС, 1995г. 544с.